

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของประชาชนชาวบ้านจังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะและบทบาทของประชาชนชาวบ้านด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรีและเพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของประชาชนชาวบ้านจังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีการศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัยซึ่งในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์นั้น มีอยู่สองแนวทางคือ ในแนวทางแรกผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ความร่วมมือไปยังนักวิชาการเกษตรที่ลงพื้นที่ไปพบกับประชาชนชาวบ้านที่จะไปสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยขอติดตามไปกับทีมงานของสำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี และอีกแนวทางหนึ่งคือ ผู้วิจัยได้ติดต่อไปยังประชาชนชาวบ้านแต่ละท่านเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์และนัดวัน เวลา ส่วนสถานที่นั้นคือ บ้านของประชาชนชาวบ้านแต่ละท่าน เนื่องจากเป็นที่ที่ประชาชนชาวบ้านสะดวกที่สุด และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยผู้วิจัยมีแนวคำถามเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ.2560 เนื่องจากเป็นช่วงที่เสร็จจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร โดยรายงานการวิจัยประกอบด้วย ประเด็นหลัก 2 ประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. คุณลักษณะและบทบาทของประชาชนชาวบ้านด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี

1.1 เป็นผู้นำแห่งองค์ความรู้และวิเคราะห์ปัญหาชุมชนของตนเองได้ ประชาชนชาวบ้านด้านการเกษตร ต้องเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้และจัดการองค์ความรู้ โดยคิดทำสรุปบทเรียน แลวนำมาเป็นคนอื่นเห็นได้อย่างชัดเจน มีทั้งวิชาการและภาคปฏิบัติให้เห็นเพื่อแก้ไข ปัญหาให้กับชุมชนและสังคม เป็นบุคคลที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแตกฉาน ทั้งการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์ชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รากฐาน ประวัติศาสตร์ ความเปราะบางของชุมชน สังคม มีทรัพยากรอะไรบ้าง มีทุนปัญหาอะไรบ้าง ทุนทางสังคมสิ่งใดบ้าง ทุนวัฒนธรรมและทุนทรัพยากรหรือไม่ว่ามีจำนวนเท่าไร ชีวิตหรือชุมชน ต้องการอะไร อะไรคือสิ่งที่จำเป็น อะไรคือสิ่งที่ชุมชนต้องการ และตัวประชาชนเอง จะมีวิธีในการเติมเต็มในสิ่งที่ขาดได้อย่างไร

1.2 เป็นผู้ริเริ่มการเกษตรคุณภาพ ประสบการณ์ในการทำเกษตรของปราชญ์เกษตรของ จันทบุรี ทำให้รู้ว่าตนประสบปัญหาอะไร มีสิ่งใดที่จะต้องแก้ไขเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้มีการใช้ องค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาทางด้านการเกษตร เช่น ลดต้นทุนการผลิต ทำให้รายได้เพิ่มขึ้น หรือเพิ่ม คุณภาพผลผลิต การผลิตสินค้าเกษตรนอกฤดูใช้ระบบการผลิตแบบผสมผสาน นำเทคโนโลยีทางการ เกษตรใหม่ๆ มาใช้ การปลูกพืชอินทรีย์ การลดใช้สารเคมี การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งความรู้ เหล่านี้ปราชญ์มีการนำมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกและคนในชุมชนจนเกิดการยอมรับ ทำให้คุณภาพชีวิต ของคนในชุมชนดีขึ้น ช่วยเหลือเกษตรกรในชุมชนให้มีรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือน ลดปัญหาการ ขาดทุน หรือแม้แต่การทำเกษตรที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาดและผู้บริโภคซึ่งเป็น เรื่องที่ควรส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติ

1.3 เป็นผู้นำในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สิ่งสำคัญคือการสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน มีหลักในการระดมความคิดร่วมกัน เป็นคนกลางที่ จะคอยประสานความคิดของแต่ละคนมาปรับปรุงและพัฒนาารร่วมกัน ต้องมีการวางแผนในการ กำหนดทิศทางการปฏิบัติงานให้กับกลุ่มสมาชิก รวมไปถึงการตรวจสอบถึงผลหรือปัจจัยที่เป็นตัวบ่งชี้ ถึงความสำเร็จของการทำงานและประเมินผลว่าการปฏิบัติงานประสบความสำเร็จหรือมีผลเป็นไป ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่อย่างไร

1.4 เป็นผู้นำทางความคิด ปราชญ์ทางการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี เป็นบุคคลที่มี อิทธิพลต่อความคิดเห็นของบุคคลอื่นๆ เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิดซึ่งสามารถชี้แนะให้กลุ่ม บุคคลเป็นไปตามความคิดที่วางไว้เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนการตัดสินใจ การกระทำและวิถีการดำเนินชีวิตในอนาคตแก่บุคคลอื่น เป็นบุคคล ที่สามารถโน้มน้าวผู้อื่นได้ ทั้งคำพูดและแบบอย่างการกระทำ

1.5 มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลทั้งภายในและภายนอก ปราชญ์ที่มีความรู้ทางด้าน การเกษตรในจังหวัดจันทบุรีส่วนใหญ่จะมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลและหน่วยงานทั้งภายในและ ภายนอกอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสมาชิกที่ตนเองมีเครือข่ายอยู่ การให้คำปรึกษาจากกลุ่มสมาชิก ด้วยกัน สื่อสารกับกลุ่มบุคคลที่มาศึกษาดูงานในพื้นที่การเกษตรของตน การจัดการประชุมเพื่อหารือ ในเรื่องต่าง ๆ การบรรยายให้ความรู้ หรือแม้แต่การติดต่อสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Application Line / Facebook ส่วนการติดต่อสื่อสารจากบุคคลภายนอก ส่วนใหญ่ก็จะเป็นเจ้าหน้าที่หรือ นักวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาพบปะหรือสอบถามข้อมูล

1.6 เป็นแบบอย่างที่ดีของคนในชุมชน ปราชญ์จะปฏิบัติตนแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ใช้ชีวิต แบบสมถะพอเพียง มีความซื่อสัตย์ เป็นคนมีคุณธรรม ยึดหลักพุทธธรรม คนในชุมชนให้การยอมรับ นับถือ ใช้ชีวิตอย่างคนที่พออยู่พอกิน มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนให้มี ความเจริญ มีความเมตตา อยากช่วยเหลือคนอื่น

1.7 มีบทบาทในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือ ประชาชนที่มีความรู้ทางด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรีส่วนใหญ่จะมีแนวคิดที่จะไม่เก็บความรู้ไว้คนเดียว จะไม่หวงวิชา และพร้อมที่จะนำความรู้ที่ตนเองมีอยู่นั้นถ่ายทอดให้กับผู้อื่นด้วยความตั้งใจจึงมักที่จะเห็นประชาชนออกมาถ่ายทอดความรู้ในการประชุม เสวนาหรือกิจกรรมอื่นๆ

1.8 เป็นสื่อกลางระหว่างกลุ่มสมาชิกกับเจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนส่วนใหญ่จะมีการติดต่อกับนักวิชาการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเปิดรับข้อมูลทางการเกษตรใหม่ๆ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐรวมไปถึงหน่วยงานเอกชน บางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการเกษตร บทบาทนี้จะคล้ายกับผู้นำทางความคิดที่มีการใช้กระบวนการสื่อสารแบบ 2 ชั้นตอนมาใช้ในการส่งสาร

1.9 มีการเปิดรับความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ประชาชนด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี มีองค์ความรู้ที่ได้มากจากประสบการณ์ของตนเองแล้วนำมาปรับใช้และถ่ายทอดให้กับคนอื่น แต่ก็ไม่ปิดกั้นตนเองที่เปิดรับความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ แต่การเปิดรับนั้นจะอยู่บนฐานของการพิจารณาอย่างรอบคอบ เมื่อได้รับมาแล้วก็ต้องนำมาทดลองทดสอบว่าเกิดผลดีและสอดคล้องกับบริบทของตัวเองและชุมชน แล้วจึงนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ส่วนใหญ่ประชาชนจะมีโอกาสได้รับความรู้จากการศึกษาดูงาน หรือการได้ไปติดต่อกับค้าขายกับคนอื่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนชุดความรู้และประสบการณ์ ส่วนเทคโนโลยีใหม่ๆ นั้นก็มีการเปิดรับและนำมาปรับใช้ตามสภาพที่เห็นว่าสอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชนของตนเอง

1.10 มีการแสวงหาความรู้จากหลากหลายช่องทาง ประชาชนด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี มีการแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย ประกอบด้วย แหล่งความรู้จากสื่อบุคคล เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลที่เป็นประชาชนด้วยกัน กับกลุ่มสมาชิกด้วยกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการทางด้านการเกษตร บทบาทการเป็นผู้ส่งสารในการบรรยายแต่ละขณะเดียวกันก็เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับสารความรู้จากกลุ่มที่มาศึกษาดูงาน ส่วนสื่ออื่นๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ ตำรา ก็มีการใช้ความรู้จากแหล่งดังกล่าวอยู่บ้างแต่ค่อนข้างน้อย สื่อวิทยุโทรทัศน์มีการเปิดรับเฉพาะเวลาพักผ่อนเท่านั้น ส่วนสื่อออนไลน์ ก็เริ่มมีการแสวงหาความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารกับคนอื่นผ่านการใช้ Application Line และ Facebook เป็นหลัก ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มมีการปรับตัวหันมาใช้สื่อออนไลน์กันมากขึ้นแต่ก็ต้องอาศัยเวลาและอาศัยการปฏิบัติให้เกิดการคุ้นชิน เพราะทัศนคติส่วนใหญ่มองว่าเป็นสื่อที่มีความรวดเร็ว สะดวก ติดต่อกันได้ง่าย และมีข้อมูลใหม่ๆ ที่ตนไม่เคยรู้มาก่อนทำให้เป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่โดยเฉพาะ Application Facebook แต่การเข้าถึงเว็บไซต์ยังมีการใช้ค่อนข้างน้อย

1.11 เป็นผู้จัดกิจกรรมและสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา ปราชญ์เกษตรมีบทบาทในการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชนเช่นการประชุมกลุ่มสมาชิก หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชุมชนได้จัดขึ้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับปราชญ์ ในการถ่ายทอดความรู้ เช่น งานถ่ายทอดเทคโนโลยี Field Day ที่สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรีจัดขึ้นตามศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ แล้วให้ปราชญ์เป็นวิทยากรหลัก โดยเปิดให้กลุ่มสมาชิกบุคคลภายนอก เยาวชน นักเรียนนักศึกษาเข้าร่วมงาน ซึ่งภายในงานยังมีหน่วยงานอื่นเข้าร่วมเช่นกรมพัฒนาที่ดิน กรมประมง เป็นต้น

1.12 มีการใช้หลักการแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอดของชุมชน ปราชญ์ด้านการเกษตรของจังหวัดจันทบุรี มีการใช้ภูมิปัญญาของตนเองมาปรับใช้และบูรณาการให้กับคนในชุมชนท้องถิ่นจากบทบาทความเป็นผู้นำ ปราชญ์จะใช้ความเพียรพยายามที่จะแสวงหาความรู้ เปิดรับสิ่งใหม่ๆ มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น แล้วนำเอาความรู้ใหม่ๆ ที่ได้มาบูรณาการใช้ในงานของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อยกระดับให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ รอดพ้นจากความทุกข์ยาก ต่อสู้กับยากจน เมื่อคนในชุมชนมีความรู้ สิ่งเหล่านี้ก็จะเป็นภูมิคุ้มกันให้ตนเองรอดพ้นจากความไม่รู้ และปราชญ์ยังจะต้องเรียนรู้เท่าทันสิ่งภายนอกและสามารถจำแนกแยกแยะได้ว่าสิ่งใดควรนำมาปรับใช้ สิ่งใดควรหลีกเลี่ยง เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและคนในชุมชน กินดีอยู่ดี พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. กลยุทธ์การสื่อสารในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดจันทบุรี

2.1 รูปแบบของการสื่อสาร ปราชญ์ด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่มีการใช้รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นหลักในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและภูมิปัญญาด้านการเกษตรไปยังกลุ่มสมาชิก กลุ่มชาวบ้านในหมู่บ้าน เนื่องจากความมีปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้ปราชญ์เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ปราชญ์ยังใช้วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลกับผู้รู้คนอื่นๆ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบุคคลที่มาศึกษาดูงาน เป็นต้น ปราชญ์มีการเชิญให้ไปเป็นวิทยากรบุคคลร่วมประชุมหรือร่วมสัมมนาจากที่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็ใช้รูปแบบการสื่อสารบุคคลหรือการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ส่วนลักษณะการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการก็จะมี การสนทนาแบบวิจนาภาษา กับเพื่อนบ้าน และปราชญ์บางท่านมีการใช้เครื่องมือสื่อสารที่เป็นโทรศัพท์มือถือสื่อสารผ่าน Application Line และ Facebook ในการสนทนากับกลุ่มสมาชิกและคนทั่วไปในโลกออนไลน์ แต่วิธีการนี้จะเป็นการถ่ายทอดความรู้ในระดับผิวเผินเท่านั้น หากมีการสอบถามหรือคู่สนทนาต้องการรับความช่วยเหลือในการให้คำปรึกษา จะใช้วิธีการสนทนาผ่านโทรศัพท์มากกว่าที่จะนั่งพิมพ์ตัวอักษรผ่านทางโทรศัพท์เพราะส่วนใหญ่จะไม่ถนัดมากนัก

2.2 การสื่อสารกลุ่ม เป็นรูปแบบการสื่อสารที่ประชาชนด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี มีการใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา โดยทำการสื่อสารกับกลุ่มสมาชิก คนในหมู่บ้าน หรือการประชุมหมู่บ้าน เวทีเสวนา ซึ่งระดับของการสื่อสารกลุ่มนั้น มีทั้งการสื่อสารกลุ่มเล็ก (Small Group Communication) การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large Group Communication) ที่มีคนร่วมสื่อสารจำนวนมากซึ่งจะมีลักษณะที่เป็นทางการมากกว่ากลุ่มขนาดเล็ก เช่น การบรรยายให้ความรู้ในกิจกรรมการศึกษาดูงานจากแหล่งต่าง ๆ ที่เข้ามาดูงานที่ศูนย์ฯ ของประชาชน

2.3 การสื่อสารแบบสองขั้นตอน ประชาชนด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี มีการใช้การสื่อสารแบบสองขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาของตนโดยกระบวนการสื่อสารเริ่มต้นจากประชาชนเปิดรับข่าวสารจากภายนอกเช่น สื่อต่าง ๆ เจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนที่เป็นเครือข่ายเดียวกัน ซึ่งเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารหรือความรู้ต่าง ๆ แล้วก็จะนำชุดข้อมูลเหล่านั้นไปเผยแพร่หรือไปถ่ายทอดให้กับกลุ่มสมาชิกและชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง จากนั้นกลุ่มสมาชิกหรือชาวบ้านก็จะนำข้อมูลที่ได้รับจากประชาชนไปเผยแพร่ยังบุคคลอื่นต่อไป

2.4 มีการวางแผนก่อนทำการสื่อสาร ประชาชนด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี มีการวางแผนก่อนทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการสื่อสาร โดยอันดับแรกจะนำเรื่องเนื้อหาที่จะใช้ถ่ายทอดนั้น มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารหรือไม่ มาพิจารณาเรียบเรียงจัดลำดับการนำเสนอสารให้มีความเหมาะสมและตอบโจทย์ในสิ่งที่ผู้รับสารอยากจะรู้มากที่สุด โดยอาศัยความจำ แล้วทำการนำเสนอหรือบรรยายตามประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมา นอกจากนั้นยังมีการพิจารณาล่วงหน้าถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นระหว่างการสื่อสารในเรื่องสภาพแวดล้อมทางการสื่อสาร หรือสิ่งรบกวนทางกายภาพ และปัญหาด้านเทคนิคที่จะเกิดขึ้นซึ่งตนก็ต้องหาวิธีแก้ไขเฉพาะหน้าด้วยเช่นกัน

2.5 มีการวิเคราะห์ผู้รับสารในเบื้องต้น นอกจากประชาชนมีการจัดลำดับเนื้อหาตามความเหมาะสมของผู้รับสารแล้ว ยังมีการวิเคราะห์ถึงระดับการรับรู้ของผู้รับสาร เพราะจะสามารถกำหนดเนื้อหาสารที่เหมาะสมได้ กล่าวคือ ถ้าประชาชนสื่อสารกับกลุ่มสมาชิกด้วยกันหรือผู้ที่มีความรู้ด้านการเกษตรคล้ายกันก็จะมีการใช้ชุดเนื้อหาที่เป็นความสนใจร่วมกัน ความรู้ที่เหมือนๆ กัน หรืออยู่ในระดับเดียวกัน แต่ถ้ากลุ่มผู้รับสารที่ไม่มีพื้นฐานด้านการเกษตร ประชาชนก็จะมีชุดเนื้อหาที่เข้าใจได้ง่ายในระดับที่เหมาะสมกับผู้รับสารกลุ่มนั้นการวิเคราะห์ผู้รับสารเป้าหมายอีกประการหนึ่งก็คือ ชุดความรู้หรือประสบการณ์เบื้องต้นของผู้รับสารกรณีกลุ่มผู้ศึกษาดูงานที่มาจากต่างจังหวัด ประชาชนต้องรู้ว่า กลุ่มผู้รับสารมาจากที่ใด มีลักษณะภูมิประเทศ และที่ตั้งชุมชนเป็นอย่างไร การประกอบอาชีพ สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร การรวมกลุ่มเป็นอย่างไร โดยเฉพาะข้อมูลทางด้านเกษตรกรรมของคนในพื้นที่นั้น เพื่อที่จะนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะทำให้รู้จักลักษณะประชากรของผู้รับสารได้

2.6 มีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ประชาชนในจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่มีการสื่อสารโดยเปิดให้สมาชิกในกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสาร เปิดโอกาสให้ได้ติดต่อโดยตรงความรู้ กระตุ้นให้ผู้รับสารมองเห็นคุณค่าในตนเอง ค้นหาข้อดีของตนเองเพื่อสร้างคุณค่า หรือกระตุ้นให้เกิดการวิเคราะห์ชุมชนของตนเอง แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของกลุ่มผู้รับสาร ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีที่จะใช้ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพราะประชาชนส่วนใหญ่มองว่า การทำงานทุกอย่างก็มีปัญหาด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งปัญหา เราไม่สามารถหนีได้ ต้องหาทางแก้เท่านั้น ซึ่งวิธีแก้ปัญหา ถ้าร่วมมือกันก็จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

2.7 การสาธิตจะทำให้ผู้รับสารเข้าใจมากขึ้น บ่อยครั้งที่ผู้มาขอรับคำปรึกษาหรือผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่มีจำนวนมาก หลังจากที่มีการบรรยายให้ความรู้แล้ว ประชาชนมักจะพาครอบครัวไปยังฐานการเรียนรู้ในพื้นที่ของตน พร้อมทั้งทำการสาธิตขั้นตอนกระบวนการที่สลับซับซ้อนให้ดูเข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งวิธีการนี้ประชาชนส่วนใหญ่มองว่าเป็นการขยายความเข้าใจให้กับผู้รับสารได้ดีที่สุด และยังสามารถตอบข้อซักถามได้ทันที

2.8 สื่อแบบดั้งเดิม มีบทบาทน้อยลง ในศูนย์การเรียนรู้ของประชาชนแต่ละท่าน รวมไปถึงฐานการเรียนรู้ในแต่ละจุด จะมีป้ายอธิบายองค์ความรู้ต่าง ๆ ของประชาชนเพื่อให้ผู้ที่ได้เข้ามาเรียนรู้ได้รู้และเข้าใจ ซึ่งก็จะมีบทบาทในการขยายความเข้าใจในการเรียนรู้ได้อยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่เข้ามาเรียนรู้จะนิยมการสื่อสารระหว่างบุคคลมากกว่าเพราะสามารถสื่อสารกลับได้ทันที ส่วนป้ายต่าง ๆ นั้น ในทัศนะของประชาชนส่วนใหญ่มองว่า ถ้ามีตัวหนังสือเยอะเกินไป จะไม่ค่อยมีใครอ่าน จะต้องมีการภาพประกอบที่ชัดเจน ดูแล้วเข้าใจง่าย ส่วนสื่อวีดิทัศน์เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความน่าสนใจ และมีแนวโน้มที่จะนำมาใช้ประกอบการบรรยายให้ความรู้ แต่กระบวนการผลิตการถ่ายทำจะต้องอาศัยผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านมาผลิตให้ และสิ่งที่ต้องคำนึงคือกระบวนการติดตั้งอุปกรณ์การฉายภาพและเสียงหรือความรู้ด้านเทคนิคการใช้สื่อวีดิทัศน์ ก็ยังเป็นอุปสรรคของประชาชน เพราะบางคนติดตั้งไม่เป็น เปิดไม่เป็น

2.9 กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร ประชาชนที่มีความรู้ด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่จะมีทักษะเกี่ยวกับกลยุทธ์ผู้ส่งสารที่คล้ายกัน กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ที่เกิดจากประสบการณ์ ภูมิปัญญา หล่อหลอม ซึมซับ บ่มเพาะ ค้นคว้า ทดลองโดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเพื่อทดสอบความถูกต้องสามารถแก้ปัญหาและเป็นแบบอย่างที่ดีจนเกิดการยอมรับและศรัทธาของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบของการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญานั้น ประชาชนจะต้องพิจารณาผู้รับสารเป็นที่ตั้งว่าจะใช้รูปแบบใด ไม่ว่าจะเป็น การถ่ายทอดความรู้แบบควบคุมขึ้นนำการถ่ายทอดความรู้แบบอำนวยความสะดวก หรือการถ่ายทอดความรู้แบบร่วมมือกันประชาชนต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองและคนในชุมชน เป็นผู้ที่รักการทำงานร่วมกับคนในชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดีเชื่อถือได้ ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้นั้นจะต้องมีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้นั้นเป็นคนแรกที่มองเห็นความต้องการและริเริ่มกิจกรรมในชุมชนมีทักษะในการสื่อสารเช่น การพูด การชี้แจง การโน้มน้าว ชักจูงจิตใจ

เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทัศนคติที่ดีและมีทักษะอันพึงประสงค์ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาชอบนำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ไปเผยแพร่แก่ชาวบ้าน และมีวิธีการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทและความเหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับสาร

2.10 กลยุทธ์ในการกำหนดเนื้อหาสาร สิ่งสำคัญที่พบในดำเนินการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์เกษตรในจังหวัดจันทบุรี คือมีการจัดการองค์ความรู้ก่อนนำมาถ่ายทอดโดยพิจารณาในเรื่องคุณภาพเนื้อหาว่ามีความสำคัญหรือมีประโยชน์ต่อผู้รับสารมากน้อยเพียงใด จะสร้างสารอย่างไรที่ตรงกับความต้องการของผู้รับสาร ขอบเขตของเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อสาร ความลุ่มลึกของเนื้อหา ความยากง่ายของเนื้อหาที่ผู้รับสารจะรับได้และมีการประเมินล่วงหน้าถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นระหว่างการสื่อสารซึ่งปราชญ์เองจะต้องวางแผนและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันที่

2.11 กลยุทธ์การใช้สื่อ กลยุทธ์การใช้สื่อของปราชญ์เกษตรในจังหวัดจันทบุรี พบว่าส่วนใหญ่ ยังคงเน้นการใช้สื่อประเภทบุคคลเป็นหลัก แม้ว่าจะมีสื่อใหม่ที่เป็นสื่อออนไลน์เข้ามาใช้อยู่บ้าง แต่ปราชญ์ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการใช้สื่อที่ใช้ตัวคนเป็นหลัก เนื่องจากมีความสะดวกในการเข้าถึง แต่ในการใช้สื่อบุคคลนั้น ปราชญ์ยังต้องพิจารณาในเรื่องของประสิทธิภาพในการสื่อสารกับกลุ่มใหญ่ว่ามีความครอบคลุมต่อผู้รับสารหรือไม่ โดยในการสื่อสารแต่ละครั้ง ปราชญ์จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารเพื่อให้ผู้รับสารยอมรับและนำไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ ปราชญ์จะต้องมีการบูรณาการการใช้สื่อที่หลากหลายมากขึ้นโดยพิจารณาความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ระดับ และความเป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมาย ภาษา ศัพท์เทคนิค ศัพท์เฉพาะ ที่จะต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันด้วย

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดจันทบุรีสามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. คุณลักษณะและบทบาทของปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี

จากผลการศึกษาคูณลักษณะและบทบาทของปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรีพบว่า ปราชญ์ทุกท่านเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำ และได้รับความนับถือจากคนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของตนเองมาทดลองปฏิบัติจนมั่นใจว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ม.ป.ป.) ที่ได้ให้ความหมายของปราชญ์ชาวบ้านหรือเกษตรกรต้นแบบไว้ว่า เป็นมีบทบาทสูงในชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้นำการ

เปลี่ยนแปลงด้วยการรวบรวมความศรัทธาและความนับถือจากประชาชนในท้องถิ่นจากการสะสมคุณธรรม ความดี และมีองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ทดลองปฏิบัติและปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ตามสภาพของภูมิสังคม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ สภาพเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทุนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน ท้องถิ่น เกิดเป็นองค์ความรู้ เป็นกระบวนการคิด เป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนววิถีของเกษตรกรรมยั่งยืน โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องนำทาง และชุดความรู้ดังกล่าวได้ถ่ายทอดต่อผู้คนในสังคม ชุมชน ท้องถิ่น ได้นำไปปฏิบัติจนเกิดผลและเกิดการยอมรับศรัทธาจากผู้คนทั่วไป

จากการได้เข้าสัมภาษณ์ปราชญ์ เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นปราชญ์ชาวบ้านนั้น พบว่าปราชญ์ทุกท่าน แสดงทัศนคติที่คล้ายกันคือ ปราชญ์จะต้องมีการแสวงหาความรู้และจัดการองค์ความรู้ต่าง ๆ โดยคิดทำสรุปทบทวน แลวนำมาเป้นความรู้ให้คนอื่นเห็นได้อย่างชัดเจน มีทั้งวิชาการและภาคปฏิบัติให้เห็น และต้องวิเคราะห์บริบทชุมชนของตนเองให้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักคิดของปราชญ์ชาวบ้าน (หลักคิดของปราชญ์ชาวบ้าน, 2552) ที่ได้อธิบายไว้ว่า สามารถวิเคราะห์ตนเอง ชุมชน ตั้งแตอดีตจนถึงปัจจุบัน รากฐาน ประวัติศาสตร์ ความเป้นมาของชุมชน สังคม มีทรัพยากรอะไรบ้าง มีทุนปัญญา ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและทุนทรัพยากรหรือไม่ ถ้ามีจำนวนเท่าไร ชีวิตหรือชุมชนต้องการอะไร อะไรคือสิ่งที่จำเป็น อะไรคือสิ่งที่ต้องการ การวิเคราะห์ตัวเองทำให้เราโตเข้าใจตัวเอง ทราบถึงความจำเป็นและความต้องการที่แท้จริง ทำให้ชีวิตหรือชุมชนสามารถจัดความสัมพันธ์หรือกำหนดหาที่ต่อสิ่งที่มาจากภายนอกที่เข้ามาเป้นผู้เลือกคัดสรร อะไรควรรับหรือควรปฏิเสธ รับแล้วควรปรับให้เข้ากับชีวิตหรือชุมชนได้อย่างไร เป้นการรู้เท่าทันสิ่งภายนอกเปรียบเสมือนชุมชนที่มีภูมิदानทานโรครายที่เข้ามา และจะต้องทำตัวเป้นแบบอย่าง คนยอมรับนับถือวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านเป้นวิถีที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้ชีวิตแบบสมถะ มีความซื่อสัตย์ เป้นคนมีคุณธรรม ยึดหลักพุทธธรรมทุกคนให้การยอมรับนับถือ ใช้ชีวิตอย่างคนที่พออยู่พอกิน ไม่ทะยานอยากไปตามกิเลสฝ่ายต่ำ ใช้ชีวิตแบบมีสติ ปฏิเสธสังคมบริโภคนิยมวัตถุ แต่เน้นมิติทางจิตใจ เป้นกัลยาณมิตรอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรนั้นเป้นองค์ความรู้จากชาวบ้านที่มาจากประสบการณ์ การสืบทอดจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้ การทดลอง การลองผิดลองถูกและเป้นองค์ความรู้ที่ประกอบไปด้วยหลักคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จากประสบการณ์ลงพื้นที่สัมภาษณ์ปราชญ์ ผู้ศึกษาพบว่า หน่วยงานรัฐก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร โดยเฉพาะการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรในชุมชนที่ปราชญ์อาศัยอยู่ ซึ่งเป็นบทบาทของรัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน ให้สามารถทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนได้อย่างเต็มที่ และให้โอกาสพัฒนาผลงานให้ได้คุณภาพ และกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นที่รู้จักและเกิดการยอมรับอย่างแพร่หลาย เป้นแบบอย่างและกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความภูมิใจ มั่นใจ ทำให้เกิดความศรัทธา ยอมรับในความคิดของบุคคลและยังสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2545) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของรัฐหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ควรให้การสนับสนุนสร้างโอกาสให้แก่บุคคลในท้องถิ่นสรรหาบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละสาขาวิชา ที่มีความรู้ ประสบการณ์จนเกิดความเชี่ยวชาญในอาชีพที่กระทำนั้นๆ ซึ่งโดยทั่วไปชาวบ้านจะไม่คุ้นเคยกับการประชาสัมพันธ์ตนเอง โดยใช้วิธีการการคัดเลือก

ประกวด หรือการแสวงหา โดยต้องทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและผลงานของบุคคลนั้น เพื่อทำการเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รู้จักซึ่งกระบวนการสรรหาบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้ บุคคลมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป

ปราชญ์ทุกคนมีความเป็นผู้นำทางความคิดเนื่องจากมีคุณลักษณะในด้านความรู้ ความสามารถที่มากกว่าคนอื่นโดยเฉพาะความรู้ความสามารถทางด้านการเกษตร จึงได้รับความ เชื่อถือจากบุคคลในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พัทธนี เขยจรรรยาและคณะ (2538) ที่อธิบาย ว่า ผู้นำทางความคิดเห็น คือ บุคคลที่ได้รับความเชื่อถือจากบุคคลอื่นในสังคมผู้นำทางความคิดเห็นมี ภารกิจที่จะต้องแจ้งข่าวสาร เสนอความคิดเห็นและการตัดสินใจต่อกลุ่มคนต่าง ๆ และสอดคล้องกับ Radom Womgnom (1980) ที่กล่าวว่าผู้นำทางความคิด คือ บุคคลซึ่งผู้อื่นจะมากำแนะนำและ ข้อมูลข่าวสารโดยเป็นบุคคลในสังคมซึ่งติดต่อกับบุคคลอื่นๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดหรือ แบบกลุ่มปฐมภูมิเช่น เป็นญาติ เป็นเพื่อนบ้าน หรือเพื่อนร่วมงานและมีอิทธิพลในลักษณะที่ไม่เป็น ทางการเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ

คุณลักษณะของผู้นำทางความคิดของปราชญ์เกษตร ทุกท่านมีที่ชนะที่คล้ายกันคือ มีการ สื่อสารภายนอก การเข้าถึง และความเร็วในการรับนวัตกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดของRogers (1971) กล่าวคือ ปราชญ์เป็นผู้นำทางความคิดสามารถเข้าถึงสื่อมวลชนได้มากกว่าผู้ตามทางความคิด โดยปราชญ์จะมีการเปิดรับสื่อเกือบทุกชนิดอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุโทรทัศน์ และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ เพื่อรู้ความเป็นไปต่าง ๆ และเป็นการเปิดโลกทัศน์แก่ตนเอง นอกจากนี้ ปราชญ์มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่พัฒนามากกว่าผู้ตาม โดยส่วนใหญ่ปราชญ์ในการที่จะเป็นผู้ที่คอย ประสานในเรื่องต่าง ๆ ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับกลุ่มสมาชิกในชุมชนของปราชญ์เอง ปราชญ์ยังมี บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชน เป็นผู้แสวงหาข่าวใหม่ๆ มาป้อนให้กับกลุ่มสมาชิกอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องตามคำอธิบายของวิชณ สุวรรณเพิ่ม (2525)

บทบาทของปราชญ์เกษตรจากการเป็นผู้นำทางความคิด ปราชญ์ทุกท่านเป็นผู้มีบทบาทใน การให้ความช่วยเหลือที่มีใช้แคในเรืองด้านการเกษตรเพียงอย่างเดียว แม้แต่เรื่องอื่นๆ ที่ปราชญ์ พอที่จะช่วยเหลือได้ก็พร้อมและเต็มใจที่จะหยิบยื่นให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลอื่นๆ ตามที่ อำไพ อินทรประเสริฐ (2542) ได้กล่าวไว้ว่าผู้นำที่ดีต้องพร้อมจะช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้ผู้ร่วมงาน ไม่ว่า จะเป็นบุคลากรเก่าหรือใหม่ด้วยความยินดีและเต็มใจ นั่นคือเป็นที่พึ่งของผู้ร่วมงานได้ซึ่งจะทำให้ ผู้ร่วมงานรู้สึกอบอุ่นและมั่นใจในการทำงานและสอดคล้องกับ เรวดี ไชยพาน (2523) ที่ได้อธิบายว่า ผู้นำจะต้องช่วยเหลือผู้อื่นในการแก้ปัญหา ใหญ่คำแนะนำปรึกษาอย่างมีเหตุผล ชี้แนะทางที่จะทำให เกิดการประสานงาน เกิดความร่วมมือ ร่วมทำงานด้วยกันระหว่างประชาชนในการแก้ไขปัญหาต่าง มี ความเต็มใจที่จะยอมรับฟังความบกพร่องของตนเอง และยอมรับฟัง ความคิดเห็นของคนอื่น และยัง สอดคล้องกับแนวคิดของ พัทธ นี สุจำนงค และคณะ (2533) ที่กล่าวว่าบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการ พัฒนาชุมชนโดยทั่วไปแลงานพัฒนาชุมชนมักจะเริ่มตนจากผู้นำท้องถิ่นและจะแผขยายออกไป หาก ชาวบ้านมีปัญหาหรือความต้องการอะไรจะร่วมกันวางแผนและโครงการเพื่อตอบสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหานั้นๆ และผู้นำท้องถิ่นยังเป้นตัวชักนำความช่วยเหลือบำรุงรักษา บรรยากาศแห่งการ ทำงานรวมตลอดถึงอำนวยความสะดวกในการสื่อสารความคิดและความรู้สึก

2. กลยุทธ์การสื่อสารในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของประชาชนชาวบ้านจังหวัดจันทบุรี

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสารในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของประชาชนชาวบ้านจังหวัดจันทบุรีนั้น ประชาชนทุกท่านมีลักษณะของการสื่อสารในลักษณะกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเวลาเดียวกันและต่อเนื่องกันไป ซึ่งสอดคล้องกับByers (1997) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่แต่ละองค์ประกอบมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเวลาเดียวกันและต่อเนื่องกันไป (simultaneously and continuously transaction) และส่งผลซึ่งกันและกันตลอดกระบวนการสื่อสาร กล่าวคือคู่สื่อสารจะทำหน้าที่ทั้งการเข้ารหัสและถอดรหัสในเวลาเดียวกันและต่อเนื่องกัน ซึ่งส่งผลให้คู่สื่อสารเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้อัตนคติ พฤติกรรมและประสบการณ์ระหว่างกันตลอดเวลา ในกระบวนการสื่อสาร ประชาชนมีการแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดความรู้สึก ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ความคิดต่าง ๆ ที่เป็นสาร ไปยังกลุ่มสมาชิก กลุ่มเพื่อนบ้าน มีการใช้วัจนภาษาเป็นหลัก และการสื่อสารของประชาชนเกษตรในจันทบุรีเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องทางความคิด ต้องอาศัยสติปัญญา อารมณ์และประสบการณ์ ซึ่งรวมเรียกว่า ข้อมูลภายในเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ ในขณะที่ประชาชนมีการเข้ารหัสและถอดรหัสนั้น ข้อมูลภายในจะส่งผลต่อการเข้ารหัสหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารและการแปลความหมายของสารที่ได้รับเช่นกัน

ประชาชนทุกท่านมีการใช้รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ในลักษณะการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นหลัก เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีความสะดวกและสามารถแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับสุรรัตน์ ตรีสกุล (2547) ที่ได้อธิบายว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคน การสื่อสารประเภทนี้มีลักษณะเฉพาะคือการเป็นการสื่อสารแบบเห็นหน้ากัน สามารถแลกเปลี่ยนสารได้โดยตรง มีความเป็นส่วนตัว ในกิจกรรมการสื่อสารแต่ละครั้งจะมีทั้ง การสื่อสารกลุ่มเล็ก การสื่อสารกลุ่มใหญ่ การสื่อสารในที่สาธารณะ ในการสื่อสารแต่ละรูปแบบประชาชนจะมีการพิจารณาผู้รับสารเพื่อเป็นข้อมูลในการก่อนการสื่อสารทุกครั้ง ในแง่ของการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสื่อสารและสารให้สอดคล้องกับผู้รับสารและสถานการณ์แวดล้อม ซึ่งถ้าเป็นการสื่อสารในแบบสาธารณะหรือมีผู้รับสารจำนวนมาก ระยะห่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารจะมีมากกว่า นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมหรือบริบทของการสื่อสารจะมีลักษณะสาธารณะมากกว่าความเป็นส่วนตัว จึงต้องมีการวางแผนการสื่อสารทุกครั้ง

ประสิทธิผลของการสื่อสารของประชาชนทุกท่านมองว่าสิ่งสำคัญเป็นอันดับแรกคือทักษะในการสื่อสารของตัวประชาชนเอง ทั้งในเรื่องของความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องที่จะสื่อสาร ลักษณะของผู้รับสาร ลักษณะของสื่อและวิธีการเลือกใช้สื่อและทัศนคติของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Berlo (1960) ที่เน้นว่าความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารจะส่งผลต่อพฤติกรรมการสื่อสารการเลือกจัดลำดับของการนำเสนอสารของประชาชนเป็นกลยุทธ์ต่อมาที่ประชาชนจะทำการตัดสินใจเลือกและจัดลำดับของรหัสสารและเนื้อหาข่าวสารที่จะนำเสนอให้เหมาะสมและสนองวัตถุประสงค์ในการสื่อสารกับกลุ่มสมาชิกผู้รับสาร ทั้งรูปแบบ วิธีการหรือเทคนิคในการนำเสนอสาร และการจัดหรือการเรียงลำดับของรหัสสารและเนื้อหาสารที่จะต้องส่งให้สอดคล้องกับเทคนิคการนำเสนอที่ประชาชนใช้หรือเพื่อให้เกิด

ความน่าสนใจหรือให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของผู้รับสาร การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายผู้รับสารของปราชญ์ จะมองในเรื่องขอบเขตประสบการณ์ของผู้รับสารเพราะจะเป็นตัวกำหนดว่าปราชญ์จะเลือกระดับเนื้อหาของสารและรูปแบบวิธีการสื่อสารให้สอดคล้องกับผู้รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Schramm (1960) ที่ได้อธิบายแนวคิดเรื่องขอบเขตประสบการณ์ (field of experience) ว่าทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างมีประสบการณ์ที่หลากหลายต่างกัน ขอบเขตประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจะเป็นตัวกำหนดขอบข่ายความสามารถในการเข้ารหัส ถอดรหัสและทำความเข้าใจสารได้แตกต่างกัน การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารหรือสร้างความเข้าใจระหว่างกันได้มากหรือน้อยเพียงนั้นขึ้นอยู่กับว่าคุณสมบัติทั้งสองมีประสบการณ์ร่วมกันในเรื่องที่กำลังสื่อสารมากหรือน้อยเพียงใด

ปราชญ์ทุกท่านยังมีการใช้รูปแบบการสื่อสารแบบสองขั้นตอน โดยบทบาทในการเป็นผู้นำทางความคิดของปราชญ์จะเป็นสื่อกลางในการรับข้อมูลข่าวสารจากทางการหรือข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐที่รับมาจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ จากนั้นนำมาเข้าสู่กระบวนการเข้ารหัสและถอดรหัสข้อมูลข่าวสารแล้วส่งต่อไปยังกลุ่มสมาชิกหรือชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ พัทธนี เขยจรรยาและคณะ (2538) ที่ได้อธิบายตามทฤษฎีของ Paul F. Lazarsfeld ว่า ข่าวสารจะไปถึงคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำความคิดเป็น (opinion leaders) ในขั้นแรก และกลุ่มผู้นำความคิดเห็นจะเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารไปยังประชาชนอื่นๆ ในขั้นที่สอง

รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของปราชญ์จันทบุรี ปราชญ์ส่วนใหญ่มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนันทิ พงษ์ดนตรี (2544) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถกระทำได้หลายวิธีเช่น การสืบทอดความรู้ภายในชุมชนการสืบทอดภายในครัวเรือนการฝึกฝนจากผู้รู้ ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาการตัดแปลงและพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเองแล้วถ่ายทอดไปสู่คนอื่น การจัดเวทีชุมชนเพื่อทำการประชุม เสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งการระดมสมองในการวางแผนแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นการเติมพลังทางกาย ทางใจและทางปัญญาซึ่งกันและกัน

นอกจากนั้น Brundage, Mackeracher(1980) ยังให้แนวคิดที่สอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์เกษตรว่า รูปแบบของการถ่ายทอดความรู้ มีทั้งการถ่ายทอดความรู้แบบควบคุมชี้แนะ (Directing) โดยผู้ถ่ายทอดให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในเรื่องที่เรียนรู้ในเวลาสั้นๆ ผู้เรียนรู้ไม่ต้องเสียเวลาค้นคว้าด้วยตนเองการถ่ายทอดความรู้แบบอำนวยความสะดวก (Facilitating) การถ่ายทอดความรู้แบบร่วมมือกัน (Collaborating) ซึ่งวิธีดังกล่าวจะเกิดขึ้นทุกครั้งที่ปราชญ์มีการถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมการศึกษาดูงาน

ปราชญ์ทุกท่านมีทัศนะตรงกันว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารที่มีความสำคัญในยุคปัจจุบันในการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น จึงมีการนำรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวมาใช้บ่อยครั้งและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวปราชญ์เองและสมาชิกผู้มีส่วนร่วมในรูปแบบการสื่อสารดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ที่ได้มีการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมว่า ชุมชนมีการพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อ

ดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการ รับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง และสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2548) ที่ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีแนวทางหลักอยู่ 2 แนวทางคือ การที่ประชาชนได้ใช้การสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเป็นเครื่องมือเข้าไปสู่การมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะเพื่อจะนำไปสู่อำนาจในการตัดสินใจอย่างมีอิสระของประชาชน และการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รุจิรา จิตต์ตั้งตรง (2558) ที่พบว่าการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและโน้มน้าวใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอีกทางหนึ่งด้วย

ปราณี หมอนทองแดง (2533) ได้มีการกล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนเพื่อนำไปสู่การค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับ ก่อนหรือหลัง ชาวบ้านต้องรู้ถึงปัญหาของตนเอง มิใช่คนภายนอกชี้ปัญหา ในมุมมองของปราชญ์เกษตรในจังหวัดจันทบุรีทุกท่านเห็นตรงกันว่า การมีส่วนร่วมจะเป็นการหาทางออกให้การเลือกวิธีและวางแผนแก้ไขปัญหากลางในชุมชนร่วมกันติดตามประเมินผลร่วมกัน

ในด้านกลยุทธ์ด้านผู้ส่งสาร พบว่าปราชญ์ทุกท่านจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะถ่ายทอดเนื่องจากความเป็นผู้นำทางความคิด ปราชญ์จะต้องมีความรู้ความชำนาญและเชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนถนัดสามารถสื่อสารเชื่อมโยงไปยังผู้รับสารได้ ซึ่ง อรวรรณ พิสูจน์โอาท (2537) ได้อธิบายว่า อิทธิพลที่สำคัญของผู้ส่งสาร คือความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ซึ่งมีทั้งบุคลิกภาพของผู้ส่งสารความรู้และความสามารถของผู้ส่งสารคุณสมบัติในการสื่อสารหรือเชื่อมโยงสารไปยังผู้รับสาร ในด้านความสามารถในการสื่อสารทั้งการพูด การรับฟัง และการโน้มน้าวใจ

ส่วนกลยุทธ์ในการกำหนดเนื้อหาของสาร ปราชญ์ทุกท่านมีทัศนะเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือจะต้องคำนึงถึงควมมีคุณค่าของสาร สารจะต้องเป็นข้อมูลที่ผู้รับสารสามารถนำไปใช้ประโยชน์และต่อยอดความรู้เดิมได้ ขอบเขตของเนื้อหาจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับพนม คลี่ฉายา(2549) ที่ได้อธิบายไว้ว่า สารที่สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้ดีต้องมีความเกี่ยวข้องหรืออยู่ในความสนใจของผู้รับสารและมีผลกระทบต่อผู้รับสารและควรจำกัดความลึกของสาร เป็นการกำหนดว่าจะให้รายละเอียดกับผู้รับสารมากน้อยเพียงใด สารนั้นมีความยากง่ายขนาดไหน ทั้งในเรื่องของพื้นที่และเวลาส่วนในการสร้างสารนั้นสิ่งที่ปราชญ์เกษตรในจังหวัดจันทบุรี จะต้องนำมาพิจารณา คือความซับซ้อนของเนื้อหา สารที่มีความยากและซับซ้อนก็ควรให้ข้อสรุปไว้อย่างชัดเจน ส่วนสารง่ายๆ อาจไม่จำเป็นต้องมีข้อสรุปหรือมีข้อสรุปโดยนัย

ข้อพิจารณาในการเลือกใช้สื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ด้านการเกษตรในจังหวัดจันทบุรี ทุกท่านจะพิจารณาเกี่ยวกับสื่อที่ตอบสนองตามจุดประสงค์ของการสื่อสารได้ จำนวนกลุ่มเป้าหมายว่ามีมากน้อยเพียงใด รวมไปถึงช่องทางการเผยแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย ความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและความสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมายด้วย

แม้ในปัจจุบันสื่อออนไลน์จะมีบทบาทต่อการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ แต่กลยุทธ์ในการบูรณาการใช้สื่อของปราชญ์แล้ว ส่วนใหญ่ทุกท่านจะมีการเปิดรับสื่อออนไลน์ในลักษณะการรับข้อมูลเพื่อนำมาถ่ายทอดต่อในบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเท่านั้น ดังนั้นการนำสื่อออนไลน์มาบูรณาการในการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ยังอยู่ในระดับที่กำลังอยู่ในช่วงพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีให้มีความชำนาญมากขึ้น เพื่อให้องค์ความรู้ของปราชญ์สามารถที่จะกระจายข่าวสารครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่มเช่น ในอนาคตอาจจะมีการสร้าง Fanpage ของปราชญ์แต่ละท่านในการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของปราชญ์ชาวบ้านในด้านอื่นๆ เนื่องจากในจังหวัดจันทบุรียังมีปราชญ์ชาวบ้านในอีกหลายสาขา เช่น ปราชญ์ด้านประเพณี พิธีกรรม ด้านการดำรงชีพ โภชนาการพื้นบ้าน ด้านความเชื่อ หลักปฏิบัติ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น

2. ควรมีการศึกษาประสิทธิผลของการใช้กลยุทธ์การสื่อสารของปราชญ์ว่าเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของปราชญ์ไปแล้วเกิดผลไปในทิศทางใดบ้าง

3. เนื่องจากปัจจุบันนี้เทคโนโลยีการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและทันสมัยมากขึ้น ควรมีการศึกษาการใช้สื่อใหม่ของปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำในชุมชนว่าจะมีการปรับตัวในการใช้สื่อไปในทิศทางใดบ้าง

4. ควรมีการศึกษาบทบาท คุณลักษณะและกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำทางความคิดในอาชีพอื่นๆ ที่มีบทบาทต่อชุมชน ท้องถิ่นหรือสังคม เช่น ครู อาจารย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือบาทบาทของสื่ออื่นๆ ในชุมชนเช่น หอกระจายข่าว เป็นต้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี